

СВІДЧЕННЯ ПИСЬМОВИХ ДЖЕРЕЛ ПРО ОСТРОЗЬКУ АКАДЕМІЮ

До 420-роковини славетної Острозької Академії (1576-1636) наводимо фрагменти документальних джерел і творів хроністів та істориків, дослідників історії Острога XV-XVIII ст. Вони становлять комплекс джерельних свідчень про Острозьку Академію кінця XVI- першої половини XVII ст. Це – автентичні, вірогідні джерела, в яких перша у східноєвропейських народів вища школа іменувалась «Академією». Але часом по-простому її звали і школою, проте ніколи - колегіумом. На жаль, при складанні президентського указу 12 квітня 1994 року про відновлення після 360 років небуття цього вищого навчального закладу в Острозі він був неадекватно і помилково названий невідомо чому «колегіумом», що зовсім не відповідає сенсу історичної реальності функціонування острозького вищого учбового закладу.

Дана підбірка документальних свідчень є безперечним науковим доказом існування в Острозі закладу під назвою «Академія».

Подаємо фрагменти цих оригінальних джерел.

1. В 1587 р. були написані і незабаром видані в одній збірці твори першого ректора Острозької Академії Герасима Смотрицького «Ключ царства небесного» та «Календарь римский новый». В книзі зазначено: «*Написано у Академии Острозьской*» (курсив мій – М.К.).

2. У заповіті Гальшки Острозької, дочки князя Іллі Костянтиновича Острозького датованого 16 березням 1579 р., укладеного у Турові і внесеного до луцької земської книги 10 січня 1583 р., зазначено: «*Досыг записом... дарунком и шевовзком моим на шпитал и академию Острозскую... встатною моею утвержам и умоцням и во всем вцале захоывам...*» (Центральний державний історичний архів України, м.Київ.- Ф. 26.- Оп. 1. Луцький земський суд.- Од. зб. №4 (2097).- Арк. 38).

3. Документ недатований, але напевне, пізніше 1608 р, тобто після кончини князя Василя-Костянтина Острозького під назвою «Postanowienie na akademię Ostrozką» («Постановенє на Академіє Острозском» - транслітерація з польської мови) (Головний архів акт давніх у Варшаві - АГАД . (Archiwum główne akt dawnych),

Зібрання Браніцьких із Сухої.- № 323/409.- S.638.

4. Опис Острога 1620 р. Фіксує на Пригородку біля князівського замку - «Академія, школи та інші приміщення колегіатські, польські і руські» (Національна бібліотека ім. Оссолінських у Вроцлаві (Польща).- №11/3669.- Арк. 196.) (перекл. з польської мови на українську).

5. Як свідчать сучасники і акти острозького фарного римо-католицького костела, його хроніка (це засвідчено під рубрикою « Budynek szkoły Ostrogskiej przy kościele ostrogskiem » - Будинок школи острозької при острозькому костелі) після пожежі 1617 р. учні польської римо-католицької прикостельної школи навчались «при Академії руській під керівництвом руського ректора» - «przy Akademii Ruskiej pod regimentem rectora Ruskiego» (Краківський воєводський архів. Відділ на Вавелі. Архів Сангушків.- № 1031.- S.153.

Про те, що викладання в Острозькій Академії було тоді на дуже високому рівні і саме тут (в Острозі) концентрувались великі наукові сили, свідчить видатний діяч української культури, просвітитель і письменник кінця XVI-першої половини XVII ст. архімандрит Києвсько-Печерської лаври Захарія Копистенський (приблизно 1585-1627) у монументальному трактаті «Палинодія сирѣчь книга оборони святой апостольской востодной церькви кафолічєеской» (1621р.). Високо оцінюючи роль князя Василя-Котянтина Костянтиновича Острозького (1526-1608) київського воєводи, за ініціативою і всілякою підтримкою якого Острог став визначним центром культури, науки і освіти, З. Копистенський писав про діячів Острозької Академії, вчених і письменників, що в Острозі на той час «найдовалися на

иные различныи любуудрцы. Найдовалися и докторове славныи, в греческомъ, славенскомъ и латинскомъ языкахъ выщевъчоныи... Найдовалися и математикове и астрологове превыборныи, межи которыми онъ презацный математикъ, философъ и астролог, Янъ Лятось, который календаръ новый славне зганилъ». (Русская историческая библиотека.- Санкт-Петербург, 1878.- Т.4.- Ствб. 1136)

Таким чином, наведені джерельні свідчення є незаперечним доказом про існування в Острозі в другій половині XVI - на початку XVII ст. навчального закладу під назвою Академія, де працювали видатні вчені європейського масштабу.